

Съвременен прочит на Сократ или Защо некомпетентните не разбират, че са профани

Представете си свят, в който всеки се занимава с това, от което действително разбира. Работата тече гладко, никой не ти се бърка в работата, без да има необходимата компетентност.

Положението няма да е перфектно, но доста би се доближавало...

В действителност ежедневно се сблъскваме с точно обратното: Хора, природно лишени от чувство за хумор, обожават да разказват анекдоти. Шофьори, които едва успяват да държат автомобила на пътя, умират да поучават другите как да карат. Шефове, които няма елементарна, базова представа за сферата, в която работят, най-обичат да извикат някой специалист „на килимчето“ и да го нахокат за нещо, което изобщо не разбират.

Но, защо, защо всички тези хора са потресаващо некомпетентни и не го забелязват?

„Аз знам, че нищо не знам“, повтарял мъдрецът Сократ, който водел повече от скромен живот и постоянно бил подложен на нападите на глупци, уверени в собствените си способности. Способен ли е някой от ограничените хора да направи такова признание?!

През 1999 г. двама изследователи – психолози от Университета Корнел, Дейвид Дънинг и Джъстин Крюгер публикуват книга, в която описват едно когнитивно изкривяване, известно по-късно като „Ефект на Дънинг-Крюгер“. Той се проявява в две направления:

- От една страна склонността на неквалифицирани индивиди да си приписват по-голяма компетентност по въпроси и да надценяват способностите си
- А от друга страна способни, интелигентни висококвалифицирани професионалисти да оценяват способностите си по-ниско, отколкото са в действителност, защото си мислят, че и другите имат също толкова компетенции колкото тях, но са по-пробивни.

За теоретична основа на хипотезата си те използвали наблюденията на велики учени и философи. Самият Дънинг цитира две от тях:

Първото прозрение е на Чарлз Дарвин: „Невежеството по-често води до убеденост, отколкото знанието. Онези, които знаят малко, са именно онези, които настояват, че един проблем може или не може да бъде решен...“

Бертран Ръсел от своя страна казва: „Едно от неприятните свойства на нашето време се състои в това, че тези, които изпитват увереност, са глупави, а тези, които притежават въображение и мисъл, са изпълнени със съмнение и нерешителност.“

Практически източник на вдъхновение за Дънинг и Крюгер да проверят експериментално теорията си станало куриозно престъпление. Двамата учени били провокирани от удивителната самоувереност на обирджия – МакАртър Уилър, който ограбил две банки една след друга, като преди това намазал лицето си с лимонов сок, защото прочел някъде, че лимоновият сок се използва като невидимо мастило и, следователно, камерите няма да „видят“ и запишат лицето му. Психолозите били силно впечатлени от дълбоката некомпетентност на престъпника, който дори не се опитал да провери предварително дали е вярна представата му за прикритие, макар че обратното означавало дълги години затвор.

В блестящата си пиеса „Както ви харесва“ Сър Уилям Шекспир казва: „Умният знае, че е глупав, вместо това глупавият вярва, че е умен.“

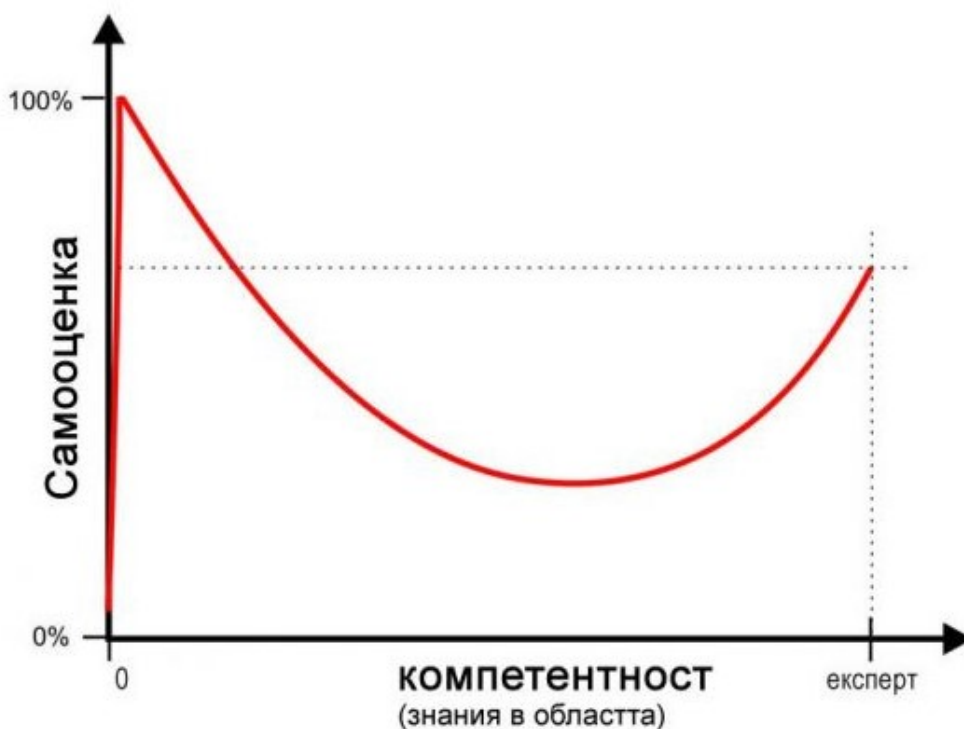
Дънинг обяснява: "Това, което е любопитно е, че в много случаи, некомпетентността не прави хората дезориентирани, объркани или предпазливи. Вместо това, некомпетентните често са благословени с неуместна самоувереност, предизвикана от нещо, което те усещат като знание."

И още една интересна страна на ефекта: "Един невеж ум не е абсолютно празен съд, а е пълнен с каша от неподходяща или подвеждаща житейска опитност, теории, факти, интуиции, стратегии, алгоритми, евристики, метафори и предчувствия, но за съжаление, на него му изглеждат полезни и точни знания."

Стивън Новела, професор по психология в колежа по медицина в Йейл, в публикацията си "Уроците на Дънинг-Крюгер" отново се връща към този любопитен ефект: "Когато се опитваме да придадем смисъл на света, работим с нашите съществуващи знания и парадигми, формулираме идеи и след това системно търсим информация, която потвърждава тези идеи. Ние отхвърляме противоречащата им информация като изключения. И така пресявайки своята опитност, в края на краищата си създаваме едно фалшиво познание."

Така се стигнало и до експеримента, въз основа на който Дънинг и Крюгер формулирали и своята теория за некомпетентността. Събрали в една зала представители на различни сфери на дейност, но със съвършено различни нива на реални знания и ги помолил да попълнят анкета, в която участниците трябвало да отбележат сами нивото си на компетентност в сферата, в която работят. След това участниците били подложени на редица тестове, които измерили реалното им ниво на компетентност. По резултатите от двете задачи била съставена графика, демонстрираща зависимостта на реалните знания от самоувереността в сферата на изява.

Ефектът на Дънинг-Крюгер

Получила се несъвършена, но достатъчно красноречива парабол: в лявата част, където били събрани най-некомпетентните участници в експеримента, тя достигнала абсолютен апогей на стопроцентова увереност в собствените знания, способности и умения. След това кривата рязко се понижава в зоната, където е преобладаващото мнозинство от хората, добре владеещи професията си в действителност, но със занижена самооценка за своя опит и умения. Към края, кривата отново се покачва – там, където са най-добрите от добрите, доказаните експерти, които добре знаят, че разбират и могат повече от добрите професионалисти. Но дори и техните резултати достигат едва две трети от пика на пълните профани.

Има няколко възможни причини за ефекта. Една от тях е, че ни е по-лесно да забелязваме невежеството на другите, отколкото собственото си и затова си създаваме илюзията, че сме над средното ниво, докато истината може да е съвсем различна.

Всеки от вас вероятно е специалист в някаква област. Спомнете си как в процеса на образованието си и придобиването на опит в един момент сте осъзнали колко много още ви предстои и колко малко знаете и как в процеса на обучение и работа самочувствието ви се повишава.

Помислете си колко малко знаят другите за вашата работа и не само, че не знаят нищо, но и нямат никаква представа колко малко знаят и колко специализирани познания дори съществуват. Сега осъзнавате ли, че сте невежа, както другите, във всяка друга област на знанието, в която не сте експерт. Ефектът Дънинг-Крюгер не се отнася за другите – той се отнася за всички – всички сме на различни места на същата крива, по отношение на различни области на знанието. Вие може да сте експерт в някоя област, компетентен в друга, но вероятно на дъното в много други.

Затова трябва да се смирим, да се съмняваме в личните си познания и да уважаваме чуждата компетентност. Част от скептичната философия и критичното мислене е признанието, че всички страдаме повече или по-малко от когнитивни изкривявания. Трябва да се научим да ги разпознаваме и да правим съзнателни усилия срещу тях, осъзнавайки, че това е един безкраен процес.

Както установили Дънинг и Крюгер, профаните не само надценяват своята компетентност, но и не са способни да дадат адекватна оценка на специалисти, които имат автентично високо ниво на квалификация в същата област. На всичко отгоре, съвсем искрено не вярвали, че са допуснали грешки в тестовете, измерващи реалните им знания и способности – повечето от тях упорито отстоявали своето мнение, даже след като им било показано къде са сгрешили и грешките им били логично обяснени и мотивирани.

Щетите от ефекта Дънинг-Крюгер:

Ясно, усещаме ги всички...

Из интернет и пресата ни заливат небивали „научни“ открития и съвети... Представители на всички прослойки и професии (в т.ч. и много наши братя) дават многознаещо интервюта, становища и мнения по безброй различни теми в една държава, която преди всичко се нуждае от професионално и мощно развитие на икономика... и болшинството от тях не са отваряли учебник по математика, за да разберат, че има смисъл в действията, когато освен изваждането и размествителното свойство, се извършва и събиране и умножение в икономиката, за да не се допуска никога резултат с отрицателен знак.

Всички сме неспособни в някоя област и способни в друга. Някой е способен да играе футбол или да бъде добър артист, но не способен да бъде ръководител, икономист, дипломат.... Проблемът се получава, когато реши, че и в последните дейности е феномен и направи поразии. Тоест той не е способен да разбере колко е неспособен.

Обратната страна на този ефект е, когато човек има наистина висока компетентност в дадена материя, толкова голяма, че е наясно колко много още трябва да научи. В резултат много често подобен индивид не оценява високо своите знания. Което пак може да донесе много вреди.

Така че и в двете посоки, подчинението на този ефект си е голям проблем.

Защо Ви занимавам с всичко това и какво общо има то с масонството?

Дълги години се лутах в тъмнината и търсех светлината! През това време през ръцете и очите ми минаваше информация, която намирах в интернет. Трупах квазипознания за Масонството, за символите... Откъслечна, на моменти противоречива информация, но аз, тънейки в мрак и заслепение, си мислех, че зная, че съм много компетентен...

И ето, в една чудесна майска вечер, се озовах пред вратите на храма с превръзка на очите... само за да осъзная, че тази превръзка е била на очите ми много преди брат Стан да ми я постави. За да осъзная, че... аз зная, че нищо не зная! И колкото повече научавам за Ордена, за ритуалите, за обичаите, за порядките в братството, за символите, за братската верига, разбирам, че все по-малко зная.

В следващите няколко месеца преоткривах (и продължавам да преоткривам) себе си. Изненадан и смутен бях да науча, че в определени ситуации в профанския си живот до момента съм бил прекалено самоуверен, че на моменти вероятно съм се държал като всезнайко и сигурно съм изглеждал нелеп и смешен в очите на по-компетентните в дадена област, с които съм комуникирал. Че съм бил сляп за собственото си невежество по редица въпроси, но и достатъчно безочливо самонадеян, за да не го осъзная.

През последните десетина месеца, имайки примера на много достойни братя, които срещнах, започнах да култивирам у себе си слабопознати или почти непознати до момента умения като въздържаност, умереност, самокритичност, толерантност към чуждото мнение. Да търся съвет и обратна връзка от хора, които са изминали пътя преди мен. Да се уча от грешките – свои и чужди. Започнах бавно, но систематично да работя върху нелекия процес по изглаждането на камъка, за да мога един ден с чувство на изпълнен дълг да го положа в общия градеж.

И така, какво да направим, за да сме по-малко Дънинг-Крюгер хора и в частност масони?

Действието на Дънинг-Крюгер предполага, че е много трудно, почти невъзможно, хората да идентифицират своите интелектуални, творчески, социални дефицити.

Почти невъзможно...

Но не и невъзможно!

Какво можем да предприемем, за да разберем как са се проявили недостатъците ни?

1. Да четем, за да попълваме знанията си. Да оставим възможно най-малко дупки в тях. В стихотворението си „Чети, говедарче!“ Дядо Вазов казва:

„Чети! То прави сляпото окато -
из тоя извор целий свят гребе -
за малко труд дарява то богато,
по-скъпо то е от елмаз и злато:
чети: а, б.“

2. Да придобиваме повече опит чрез обратна връзка от приятели, семейство, колеги, последователи. Да търсим да се обграждаме с качествени и компетентни хора, които могат да ни дават реална, искрена оценка. И да се опитваме да не бъдем докачливи, ако тази оценка е негативна и да сме възможно по-обективни.

3. Да записваме грешките, които правим, и да намираме оптимални решения. Когато учим нещо, първо да се допитваме до експерт и след това да прилагаме самостоятелно. Да съобразяваме какво бъркаме и какво правим правилно. По този начин сами да преценяваме способностите си и кога сме готови за следващото ниво.

Надеждата, че слепците могат да прогледнат, все пак остава. Дънинг и Крюгер предложили на самоуверените невежи участници в техния експеримент да преминават специален курс на обучение, където не само усвоявали конкретни компетентности по упражняването от тях професии, но и методи, с чиято помощ да измерват сами периодично реалната си компетентност. Повечето от тях поне успели да проумеят, че са живели в заблуда.

Едно само не е ясно – как Дънинг и Крюгер са успели да ги убедят, че имат нужда от обучение?...

В прослава на Великия Архитект на Вселената и Създател на Всички Светове!

Завърших!